

2-ТОМ, 10-СОН

МАФКУРА, МАФКУРАВИЙ ТАҲДИД ВА МАФКУРАВИЙ
ХАВФСИЗЛИКНИНГ ИЛМИЙ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ

Сардор Ашуров

Тадқиқотчи

Тошкент давлат шарқшунослик университети

Аннотация: Мазкур мақолада мафкура, мафкуравий таҳдид ва мафкуравий хавфсизлик тушунчаларининг илмий-назарий асослари таҳлил қилинади. Ушбу таҳдидлар жамиятнинг маънавий қадриятлари ва маданий асосларига зарар етказишга қаратилган бўлиб, глобаллашув жараёни, ахборот уруши ва сездирмай бошқариш назариялари асосида тушунтирилади. Мақолада мафкуравий таҳдидлардан ҳимоя қилиш усуллари ва уларнинг жамиятга таъсирини камайтириш чора-тадбирлари кўриб чиқилган.

Калит сўзлар: мафкура, мафкуравий таҳдид, мафкуравий хавфсизлик, глобаллашув, ахборот уруши, сездирмай бошқариш.

Ушбу мавзунини ёритиш асносида унда келтирилган асосий тушунчаларга тўхталиб ўтиш лозим бўлади. Чунки бу тушунчалар борасида ўта турли туман қарашлар мавжуддир. Масалан, бир манбада: мафкура (араб. – фикрлар мажмуи) – муайян ижтимоий гуруҳ, қатлам, миллат, жамият, давлат манфаатлари, орзу-истак ва мақсад-муддаолари ифодаланган ғоявий-назарий қарашлар ва уларни амалга ошириш тизими. Унда манфаатлар ифодаланаётган куч ва қатламларнинг ўтмиши, бугунги куни ва истиқболи ўз ифодасини топади. Инсоният тарихида турли-туман мафкуралар бўлган. Турли халқлар ва ижтимоий кучларнинг ғоявий раҳнамолари, мутафаккир ва арбоблари, ўзларининг манфаат ва мақсадларидан келиб чиқиб, мафкуравий таълимот ва дастурлар ишлаб чиққанлар. Мафкура муайян диний, фалсафий таълимот асосида яратилади, маълум илмий қараш ва ахлоқий тамойилларга таянади. Мафкуралар ўз моҳияти ва таъсир кучига кўра, жамиятни бирлаштириши ёки уни бир-бирига қарама-қарши тарафларга бўлиб юбориши, давлатнинг жаҳондаги обрў ва мавқеини ошириши ёки тушириши, халқларни юксакликка кўтариши ёки таназзулга дучор этиши мумкин. Юксак мақсадлар, бунёдкор ғояларга асосланган мафкура ижтимоий - иқтисодий тараққиётга туртки бўлади, маънавиятни юксалтиради, инсонларни улуғвор ишларга сафарбар этади. Озодлик, эркинлик, мустақиллик, тинчлик, ҳамкорлик ғоялари асосида шаклланган,

2-TOM, 10-SON

эзгу мақсадларга хизмат қиладиган мафкура бунёдкорлик хусусиятига эга бўлади¹, деб кўрсатилган бўлса, бошқа бир манбада: “Мафкура — бу ижтимоий гуруҳлар, миллатлар, ёки давлатларнинг ғоявий кадриятлари, манфаатлари ва дунёқарашларининг йиғиндисидир. У жамиятдаги турли соҳаларни, жумладан сиёсат, иқтисодиёт, маданият ва маънавиятни йўналтиради. Мафкура жамиятда ягона тушунча ва мақсадларга эришиш учун аҳолини бирлаштиради, унинг фуқароларини бир йўналишда ҳаракат қилишга илҳомлантиради, тарзида таъриф берилган.

Мафкуравий таҳдид тушунчаси тушунчасига келганда ҳам шундай ҳолатга дуч келамиз.

«Таҳдид» - (арабча сўздан олинган бўлиб, хавф- хатар дегани) бу инсон ҳаётининг фаолияти, умуман, яшашни чигаллаштирувчи унинг ўз салоҳиятига таяниб асрлар давомида ўзи учун мақбул, шу билан бирга жамият барқарорлиги, хавфсизлигини асрашга қаратилган муҳофаза тизимига ҳамда маълум тарихий давр мобайнида барпо этилиб, аниқ мақсад сари йўналтирилган ижтимоий сиёсий тузилма, аниқроғи, давлатнинг сиёсий асосини заифлашиши, кейинчалик эса, уни емирилишига олиб келувчи маҳаллий, ҳудудий, минтақавий ва ниҳоят, умумсайёравий салбий омилларнинг кириб келиши натижасида аниқ макон ва замонда юз берувчи ўта салбий нохуш, беқарор сиёсий ижтимоий тарихий вазиятдан иборатдир.²

Бизнинг фикримизча, мафкуравий таҳдид жамият ёки давлатнинг мавжуд кадриятларига, дунёқарашига, маданиятига ёки ижтимоий тартибига хавф солувчи ташқи ёки ички таъсирларни англатади. Бу таҳдидлар жамиятни ёки давлатни нотўғри йўлга бошлаб, унинг ўзига хосликларини бузишга ҳаракат қилади. Бундай таҳдидлар жамиятнинг маънавий ва маданий асосларига зарба беради, унинг мустақил фикрлай олиш қобилиятини заифлаштиради.

Мафкуравий таҳдиднинг илмий-назарий асослари борасида сўз юритиладиган бўлса, булар жамият ёки давлат учун аҳамиятли бўлган тузилмаларни бузишга қаратилган бўлиб, уларнинг илмий-назарий асослари қуйидагиларга таянади:

1. Глобаллашув жараёни: Глобаллашув ва халқаро ахборот маконининг кенгайиши турли мафкураларнинг тарқалишига замин яратади. Бир мафкура бошқасини заифлаштириш ёки йўқ қилишга ҳаракат қилади.

2. Ахборот уруши назарияси: Ахборот уруши бу — давлатлар ёки ижтимоий гуруҳлар ўртасидаги ахборотни сездирмай сингдириш орқали мавжуд тартибни

¹ <https://staff.tiime.uz/storage/users/414/books/zhRjnoEYxpcxaj5h6g0mVRPi6ilvFxuuGaMocw5g.pdf>

² Раматов Ж.С. *Academic Research in Educational Sciences Volume 3 | Issue 6 | 2022 ISSN: 2181-1385 Cite-Factor: 0,89 | SIS: 1,12 | SJIF: 5,7 | UIF: 6,1*

2-TOM, 10-SON

Ўзгартириш ёки унинг кучини сусайтириш учун қаратилган ҳаракатлардан иборатдир. Ахборот урушида мафкуравий воситалар асосий ўрин тутди.

3. Мустамлакачиликдан қолган назария: Бу назарияга кўра, мафкуравий таҳдидлар кўпинча собиқ мустамлака давлатлар ёки кичик давлатларга нисбатан қўлланилади, уларнинг маданияти, тили ва қадриятларини бузиш учун ишлатилади.

4. Ижтимоий-маданий назария: Жамиятдаги мафкуравий тизимлар аҳолининг ўз ҳаётини қандай кўришига ва тушунишига таъсир қилади. Таҳдидлар ижтимоий маданий унсурларни ўзгартириш, уларни бир хиллаштириш ёки йўқ қилиш орқали келиб чиқади.

5. Сездирмай бошқариш (Манипуляция) назарияси: Жамиятнинг ахборот маконида турли йўналтирилган хабарлар ва маълумотлар тарқатилиб, аҳолининг фикрини сездирмай бошқариш орқали мафкуравий таҳдидлар пайдо бўлади. Бунда оммавий ахборот воситалари катта аҳамият касб этади.

Мафкуравий таҳдидлар асосан жамиятнинг маънавий, маданий ва ахборот хавфсизлигига зарар етказишга қаратилган бўлади. Бу назарий асослар мафкуравий таҳдидларни тушуниш ва уларни бартараф этиш йўллариини излаш учун муҳимдир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Пахруддинов Ш.И. Дунёвий демократик давлатчилик қурилиши амалиётида диний экстремизм таҳдиди. Тошкент: 2001, 178-б.

2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. –Тошкент: Ўзбекистон, 2018 йил, 28 декабрь.

3. Раматов Ж. С. & М. Н. Ҳасанов (2022). Абу Наср Форобийнинг жаҳон илм-фан тараққиётига қўшган ҳиссаси ва унинг бугунги кундаги аҳамияти. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 648-653.

4. Ҳасанов М.Н. (2022). Янги Ўзбекистон тараққиёти босқичида ёшларнинг маънавий ва маданиятини юксалтиришнинг устивор вазифалари. Academic research in educational sciences, 3 (6), 791-798.

